

Le prétendu diptyque corrélatif *qui/is*

Harm Pinkster

Universiteit van Amsterdam

Bordeaux 2002

1. Les propositions relatives fonctionnent aux niveaux divers de la proposition (Lavency 1998):

complément de phrase:

- (1) tu non adfuisti, **qui** diligentissime semper illum diem et illud munus solitus esses obire. ((Cic. *Amic.* 7)

complément de proposition:

- (2) docebo uos, discipuli, **id quod** ipse non didici, quid de omni genere dicendi sentiam. (Cic. *de Orat.* 2.29)

complément de verbe:

- (3) ... quoniam tu es **qui** pretia diligentissime exquisisti, qui ut ais magno uendidisti, ... (Cic. *Ver.* 3.71)

complément de nom:

- (4) ob eas causas ei munitioni **quam** fecerat T. Labienum legatum praefecit. (Caes. *Gal.* 1.10.3)

complément d'adjectif:

- (5) ... nulla uidebatur aptior persona **quae** de illa aetate loqueretur ... (Cic. *Amic.* 4)

2. Propositions relatives constituants au niveau de la proposition (6) / constituants au niveau du syntagme nominal (7):

- (6) nam Xerxes ... praemium proposuit **qui** inuenisset nouam uoluptatem ... (Cic. *Tusc.* 5.20)

- (6a) **qui** acciti erant omnes uenerunt relictis legatis qui legionibus praeesent. (Liv. 23.24.2)

- (7) eius autem, **quem** dixi, Hegesiae liber est Apokarterôn ... (Cic. *de Orat.* 1.84)

- (7a) Non esse seruos peior hoc quisquam potest / nec magis uorsutus nec **quo** ab caueas aegrius. (Pl. *As.* 118-9)

3. Trois types d'antécédents: (a) Noms, Substantifs et SN (4), (b) Pronoms (8) et (c) – pace Touratier (1980) – propositions (9), et, en outre, un type sans antécédent (10) – (11):

- (8) et cum ego et Perseus nunc nobilia maxime sortis mortalium exempla spectemur, ille, **qui** ante se captiuos <captiuus> ipse duci liberos uidit, incolumes tamen eos habet, ego, **qui** de illo triumphauit, ab alterius funere filii currum <---> ex Capitolio prope iam exspirantem <in>ueni. (Liv. 45.41.10)

- (9) iube uenire nunciam: / Ludos ego hodie uiuo praesenti hic seni / faciam: **quod** credo mortuo numquam fore. (Pl. *Mo.* 427-8)

- (10) **qui** sic purgatus erit diutina ualetudine utetur neque ullus morbus ueniet nisi sua culpa. (Cato *Agr.* 157.13)

- (11) Praefeci ruri recte **qui** curet (Pl. *Cas.* 105)

4. Inventaire des combinaisons théoriques de qui et is au niveau de la proposition

Type 1.1: qui / is (12a)	Type 2.1: is / qui (12b)
Type 1.2: qui / Ø (12c)	Type 2.2: Ø/ qui (11)
Type 1.3: qui N / is N (13)	Type 2.3: is N / qui N (14)?
Type 1.4: qui N / is (15)	Type 2.4: is / qui N (16)?
Type 1.5: qui N / Ø (17)	Type 2.5: Ø / qui N (18)
Type 1.6: qui / is N ?	Type 2.6: is N / qui ?
- (12) b Is probust **quem** paenitet quam probus sit et frugi bonae: /
c **Qui** ipse sibi satis placet nec probus est nec frugi bonae: /
a **Qui** ipse se contemnit in east indoles industriae: (Pl. *Trin.* 320-2)
- (13) **quei** ager locus publicus populi Romanei in terra Italia P. Mucio L. Calpurnio cos. fuit ..., is ager priuatus esto. (CIL I².585. 13 [111 B.C.])
- (14) extraque eum agrum, **quei** ager ex h.l. priuatus factus erit (CIL I².585.80)
- (15) Et **quae** pendent indemnatae pernae is auxilium ut feram. (Pl. *Capt.* 907-8)
- (16) ipse cum admodum exiguis copiis Genuam repetit, eo **qui** circa Padum erat exercitus Italiam defensurus. (Liv. 21.32.5)
- (17) Qui cum uenerit, **quae** primum nauigandi nobis facultas data erit utemur (Cic. *Fam.* 3.3.2)
- (18) **qua** enim prudentia es, nihil te fugiet, si meas litteras diligenter legeris. (Cic. *Fam.* 11.13.1)
- (18a) (nescio, an hoc tempore uiuere uelis, Cicero; nemo est, cum quo uelis.) merito hercules illo tempore uixisti quo Caesar ultro te rogauit uiueres, sine ulla pactione, **quo** tempore non quidem stabat res publica sed in boni principis sinum ceciderat. (Sen. *Rhet. Suas.* 7.1)

5. Inventaire des combinaisons théoriques au niveau du syntagme nominal

Type 3.1: N qui (19)	Type 4.2: qui N ?
Type 3.2: is N qui (4)	Type 4.3: qui is N ?
Type 3.3: is qui (20)	Type 4.3: qui is ?
- (19) (Caesar) pontem **qui** erat ad Gen<a>uam iubet rescindi (Caes. *Gal.* 1.7.2)
- (20) contra dixit is **qui** casu tum Romae fuit, tuus hospes, Verres, hospes inquam et

familiaris tuus, Sthenius hic Thermitanus. (Cic. *Ver.* 3.18)

6. Conditions qui influencent sur la choix des types

- (a) Type de texte
  - (b) Pragmatique: distribution de “topic” / “focus”
emphase
- (21) hos ego video consul et de re publica sententiam rogo et, **quos** ferro trucidari oportebat, eos nondum voce volnero. (Cic. *Cat.* 1.9)
- (c) Psychologie cognitive
  - (d) Statut syntaxique de la proposition relative
  - (e) Stylistique
- (22) Cum maiores ita constituerint ut **qui** pro capite diceret, is posteriore loco diceret, nos inaudita criminatione accusatorum priore loco causam dicere intelligis; eos porro qui defendere consuerunt uides accusare, et ea ingenia conuerti ad perniciem quae antea uersabantur in salute atque auxilio ferendo. (Cic. *Quinct.* 33)
- (23) Post hunc Archo, frater Xenarchi praetoris, ita disseruit: 'difficilem orationem Callicrates et mihi et omnibus qui ab eo dissentimus fecit: agendo enim Romanae societatis causam ipse, temptari que et oppugnari dicendo, quam nemo neque temptat neque oppugnat, effecit ut **qui** ab se dissentiret aduersus Romanos dicere uideretur. (Liv. 41.24.1)
- (f) Alternatives
- (f1) { ille, iste, hic, idem, is } qui
- (24) Nam eam compressit de summo adolescens loco; /
is scit adolescens quae sit **quam** compresserit, /
illa illum nescit, neque compressam autem pater. /
Eam ego hodie faciam ut hic senex de proximo /
sibi uxorem poscat. Id ea faciam gratia, /
quo ille eam facilius ducat qui compresserat. /
Et hic **qui** poscet eam sibi uxorem senex, /
is adolescentis illius est auunculus, /
qui illam stuprauit noctu, Cereris uigiliis. (Pl. *Au.* 28-36)
- (f2) qui { ille?, hic, idem, is }
- (25) **Qui** ero suo seruire uolt bene seruos seruitutem, /
ne illum edepol multa in pectore suo conlocare oportet, /
quae ero placere censeat praesenti atque aepsenti suo. (Pl. *Per.* 7-9)
- (26) **quibus** ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur, his

- omnes decedunt, aditum eorum sermonem que defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus ius redditur neque honos ullus communicatur. (Caes. *Gal.* 6.13.7)
- (27) Tua ancilla, **quam** tu tuo uilico uis /
Dare uxorem, ea intus. # Quid intus? (Pl. *Cas.* 655-6)
- (28) Ultro amas, ultro expetessis, ultro ad te accersi iubes: /
Illos **qui** dant eos derides: qui deludunt deperis. (Pl. *As.* 526-7)
- (39) sed quid ais? # egone? id enim **quod** tu uis id aio atque id nego. (Pl. *Men.* 162)
- (g) Facultativité
- (30) **quot** dies per dominum mora fuerit, quo minus uinum degustet, totidem dies emptori procedent. (Cato *Agr.* 148.1)

Bibliographie

Haudry, Jean

- (1973) 'Parataxe, hypotaxe et corrélation dans la phrase latine', *BSL* 68, 147-86
(1979) 'L'antéposition de la relative en indo-européen', *La linguistique* 15 (1), 101-10

Lavency, Marius

- (1997) *Grammaire latine*, Leuven, Peeters
(1998) *Grammaire fondamentale du latin, V.2 La proposition relative*, Leuven, Peeters

Lehmann, Christian

- (1979) 'Der Relativsatz vom Indogermanischen bis zum Italienischen', *die Sprache* 25, 1-25
(1984) *Der Relativsatz*, Tübingen, Narr

Minard, Armand

- (1936) *La subordination dans la prose védique*, Paris, Belles Lettres

Pinkster, Harm

- (1990) *Latin Syntax and Semantics*, London, Routledge

Rosén, Hannah

- (1999) *Latine loqui*, München, Fink

Röttger, Gerhard

- (1961) *Tote Sprache – lebendige Rede*, Göttingen

Touratier, Christian

- (1980) *La relative*, Paris, Klincksieck

Vonlaufen, Josef

- (1974) *Studien über Stellung und Gebrauch des lateinischen Relativsatzes (unter besonderer Berücksichtigung von Lukrez)* Freiburg, Universitätsverlag